

Elnöki megnyitó-beszéd

Az első alkalommal, amikor újjáalakult Szakosztályunk beszámolót terjeszt elő az elmúlt év működéséről,* legyen szabad emlékeztetnem a T. Közgyűlést arra a nekünk nevezetes évfordulóra, hogy Szakosztályunk az 1943-ik évvel elérkezett életének és működésének 60 esztendőes évfordulójához. Mindjárt az egyetem megalapítása után, ami új szervezkedésre készítette a 60-as évek elejétől addig külön szakosztályi keretek nélkül dolgozó Egyesületünket, mozgalom indult meg, hogy a „Múzeum-Egylet kebelében az illető tagok csoportosulása útján bölcsélet-, nyelv- és történelemtudományi szakosztály alakíttassék“. Ennek folytán hat évtizeddel ezelőtt az 1883. október 18-ára egybehívott értekezleten meg is alakult a Szakosztály, amely még ugyanazon év november 28-án tartott ülésében kidolgozta a működését irányító szabályzatát is. Ez a szabályzat lényegében megmaradt az 1906. évi terjedelmesebb átformálásban is, s éppen most a Tek. Választmány arra fogja kérni a T. Közgyűlést, hogy a változott körülmények követelte módosításokkal méltóztassék jóváhagyni és továbbra is érvényben tartani azt az előterjesztésre kerülő ügyrendet, melyet hat évtized gyakorlati tapasztalatai formáltak életképessé.

Ismeretes, mennyire nehéz, sokszor reménytelen dolog valamely eszmének olyan formát adni, hogy az kiállja az idők próbáját és betöltse hivatását. Amikor mi azzal dicsekedhetünk, hogy hetedfélszáz tudományos előadással és az 54 kötetet kitevő „Erdélyi Múzeum“-mal Szakosztályunk helyet és rangot szerzett a magyar tudományosság történetében, ne feledkezzünk meg tiszteletreméltó elődeinkről, kik világos látással és kemény akarattal működésünk gyümölcsfakasztó alapjait megvetették. Mindazok a nemes férfiak, kik Szakosztályunk szervezésében töretlen hittel és lelkesedéssel jó munkát végeztek és sok fáradságot fejtettek ki, már elköltöztek az élők sorából, egy részüknek a nevét a tudománytörténet még őrzi, nagy részük azonban teljesen ismeretlen a mai nemzedék előtt. Szakosztályunk 1883-i megalakulásának legelső tagjai közül csak egyetlenegy van ma életben, aki abban az időben 30 éves fiatal kolozsvári újságíró volt s neve később elválaszthatatlanul egybeforrt Magyarország legtekintélyesebb társadalmi szervével, az EMKE-vel: *Sándor József*, a magyar sajtóban a később terebélyessé veszedelmesedett román-kérdés első felismerője és taglalója. Méltóztassék hozzájárulni, hogy a 60 éves Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály mai közgyűlése tisztelettel és őszinte nagyrabecsüléssel üdvözölje legrégebbi tagját, az EMKE örökös főtitkárát, ebben az évben 90-ik életévéhez érkezett Sándor Józsefet.

De ne feledkezzünk el arról sem, hogy az 1883. október 18-i közgyűlés a Szakosztály elnökéül *dr. Hóman Ottó* egyetemi ny. r. tanárt választotta meg. Kegyeletes kötelességünknek kívánunk eleget tenni azzal a megemlékezésünkkel, hogy Szakosztályunk alapításának 60 éves évfordulója egybeesik első elnökünk születésének centenáriumával.

* A Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály 1943. január 18-án tartott évi rendes közgyűlésén elmondott elnöki megnyitó.

Egy pillanatra álljunk meg ennél az évfordulónál és szenteljünk néhány percet Hóman Ottó munkás érdemeinek felelevenítésére. 1843. szeptember 30-án született Magyaróvárt. A göttingai egyetemen szerezte meg doktori oklevelét, s ugyanott fogamzott meg benne az 1876-ban meg is valósított vágya, a görög líra legnehezebben érthető, de mégis legnagyobb egyéniségének, Pindarosnak, magyar nyelvű kritikai kiadása. Hazatérése után magántanári képesítést szerzett a budapesti egyetemen, s ugyanakkor Bartal Antallal megalapította a magyar tudományosság módszertani fejlődésében felbecsülhetetlen szolgálatokat teljesítő *Philologiai Közlönyt*; ennek célkitűzéseit vette át és valósította meg néhány évi szünetelés után a 67-ik évfolyamában ma is fennálló *Egyetemes Philologiai Közlöny*. Kezdeményező kiválóságának, — ami az életmunkának mindig a legnagyobb, mert legmaradandóbb értéke, — később is bizonyosságát adta mind a nagyszabású *Ókori Lexikon* tervének felvetésével és a kivitel útjára terelésével, mind a magyar tanügy máig is érvényes csorbítatlan szempontjainak kijelölésével, mind a Szakosztályunk bennünket legközelebről érdeklő megszervezésével. 1872-ben a kolozsvári egyetem klasszika-filológiai tanszékének első professzorává nevezték ki. Közel másfélévtizedes kolozsvári tanári működése alatt tanítványai sorából emelkedett ki Hegedüs István, Hóman Ottó tanszékének kolozsvári örököse, majd a 90-es évek elejétől a budapesti egyetem klasszika-filológia tanára, Janus Pannónius első nagy méltatója és magyar tolmácsolója. Eppen ez a kiváló tanítvány jegyezte fel mesteréről, hogy finom, előkelő modorú, nyugodt, higgadt felfogású, önzetlen buzgalmú, sokoldalú, rendkívül széles műveltségű ember volt, s rokonszenves egyénisége olyan köztiszteletet vívott ki számára, hogy az 1883-ban megalakult Bölcsélet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályunk egyhangúlag ültette az elnöki tisztségbe.

Hóman Ottó 1885-ben Kolozsvárról Budapestre távozott, ahol a tanügyi közigazgatás terén folytatta egészen újirányú működését. A budapestvidéki tankerület főigazgatója és a tanárvizsgáló bizottság elnöke lett, majd később miniszteri tanácsosi ranggal a közoktatásügyi minisztérium szolgálatába lépett, ahol 1897-től 1903-ban bekövetkezett haláláig a középiskolai ügyosztályt vezette. A magyar tanügy története külön tartja számon nagy érdemeit, melyeket a magyar középiskola és a magyar középiskolai tanárság színvonalának emelése terén szerzett, mi pedig szívesen elevenítjük fel a T. Közgyűlés tartós emlékezetére, hogy Szakosztályunk kereteinek megalakítása és a ma már hetedik évtizedébe lépő működésének megindítása mindig az ő nevéhez fog fűződni.

Hóman Ottó emlékét felújító kegyeletes és hálás érzésünk születésének száz esztendősz évfordulóján egybefonódik tiszteletünkkel, melyet nagynevű fia iránt érzünk, aki édesapjának kolozsvári munkásságára emlékezős abból melegséget merítő lelkes szeretettel szervezte újra, a lehetőség legszélsőbb határáig elmenő bőkezűséggel, egyetemünket, Egyesületünket s állította e kettő mellé az Erdélyi Tudományos Intézetet magyar életünk még egyszer meg nem ismétlődhető kimozdíthatatlanságának megszilárdítására. Méltóztassék hozzájárulni ahhoz, hogy mai közgyűlésünk hozza tudomására *Hóman Bálint*nak, az erdélyi magyar tudományos élet biztató

fejlődést ígérő újrászervezőjének, Hóman Ottó érdemeinek szentelt kegyeletes megemlékezésünket.

Amikor azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a T. Közgyűlés minden nagyrabecsült tagjához, hogy gazdag hagyományaink nyomán haladva és nagy elődök fényes példájából erőt, kitartást, csüggedetlenséget merítve segítse Szakosztályunkat tudományos rendeltetésének betöltésében és a magyar közműveltséget szolgáló céljainak minél hiánytalanabb megvalósításában, a Szakosztály működésének 60-ik esztendejében összehívott mai közgyűlésünket — tisztelettel üdvözölve a megjelenteket — megnyitom.

Dr. György Lajos
szakosztályi elnök

Jelentés a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály 1942. évi munkájáról

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya 1942. évi munkájáról szóló beszámolómat arra az örvendetes tényre való rámutatással kell kezdenem, hogy az elmúlt évben külső akadályok nem gátolták meg Szakosztályunk munkáját. Isten kegyelme megőrizte a háború nagyobb megpróbáltatásaitól s katonáink hősi áldozata azt az ellenséget űzte el határainkról, amelyik nemcsak nemzeti létünknek, de kultúránknak is legnagyobb veszedelmét jelentette. Az elmúlt világháború szakosztályi jelentéseit forgatva, látnunk kell, hogy ma az akkori viszonyokhoz képest sokkal jobb helyzetben vagyunk, nemcsak más életterületeken, hanem a tudományművelés feltételei tekintetében is. Ha szakosztályi jelentésünk ennek ellenére sem adhat számot gazdagabb tevékenységről, azért nem a háborús körülményeket, hanem önmagunkat kell okolnunk.

Szakosztályunk az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetőségével és a többi Szakosztályokkal együtt résztvett az 1942. október 18—20. napján tartott dési vándorgyűlés megrendezésében. A vándorgyűlés díszelőadását a sorrend szerint a Természettudományi Szakosztálynak kellett volna megtartania, mivel azonban az elmúlt év a Nagyenyedről elindult nagy székelykutató, *Kőrösi Csoma Sándor* halálának századik évfordulója volt, az Egyesület a vándorgyűlés díszelőadását az ő emlékének kívánta szentelni s az előadás megtartása így Szakosztályunkra hárult. Szakosztályunk *dr. Németh Gyulát*, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem tanárát, a *Kőrösi Csoma Archivum* szerkesztőjét kérte fel az előadás megtartására. *Németh Gyula* felkérésünknek készséggel eleget tett, a díszelőadást a vándorgyűlés keretében megtartotta.

A vándorgyűlésnek Szakosztályunk részéről öt előadója volt. *Dr. Roska Márton* „Erdély és a honfoglalás” címen tartott előadást, *dr. Szabó T. Attila*, *dr. Makkai László* és *dr. Entz Géza* a szolnokdobokamegyei magyarság történetének egyes kérdéseit, Dés települését, a szolnokdobokamegyei magyarság népiségtörténeti problémáit és a dési református templom tör-